

СТРАХОВІ КООПЕРАТИВИ ЯК ОСНОВА ВЗАЄМОДІЇ УЧАСНИКІВ РИНКУ АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ

О. М. Віленчук, к. е. н., доцент

Житомирський національний агроєкологічний університет

Досліджено роль та значення кооперації при формуванні страхового ринку в аграрній сфері. Сформульовано основні принципи, за якими мають розвиватися взаємовідносини між учасниками страхового процесу на кооперативних засадах. Відображено матрицю SWOT-аналізу щодо діяльності страхових кооперативів в аграрній сфері.

Постановка проблеми. Реалізація принципів надання високоєфективного страхового захисту аграріям потребує вирішення багатьох теоретико-методологічних питань, пов'язаних з організаційно-правовими аспектами діяльності страховика; фінансово-економічними можливостями страхувальників; інфраструктурним забезпеченням ринку аграрного страхування тощо. Серед різноманітних форм (акціонерних, повних, командитних товариств або товариств з додатковою відповідальністю) здійснення страхової діяльності особливе місце займає кооперативна форма взаємодії між суб'єктами та об'єктами страхового процесу. Безсумнівними перевагами організації страхової діяльності в аграрній сфері на кооперативних засадах є спільність та тотожність майнових інтересів учасників страхового кооперативу; оперативність реалізації страхових послуг та відповідно надання страхового захисту у межах, визначених страховим договором; можливість вибору оптимального варіанту страхування та отримання додаткових послуг учасниками страхового кооперативу, пов'язаних з обслуговування їх майнових інтересів.

Аналіз останніх досліджень. Розвитку страхової науки у сфері аграрної економіки присвячено праці відомих дослідників, серед яких слід відзначити Акімова В. В., Акімочкіна Д. В., Архіпова В. Б., Борзих В. Н., Воблого К. Г., Граве К. А., Серебровського В. І., Навроцького С. А., Пантелеймоненка А. О., Чаянова О. В. Водночас питання розвитку страхових кооперативів у сільському господарстві знаходяться практично поза увагою вчених-аграріїв, що потребує активізації наукової роботи за даним напрямом дослідження.

Мета та методика дослідження. Метою дослідження є обґрунтування доцільності формування страхових кооперативів як основи взаємовигідних відносин між учасниками ринку аграрного страхування. Під час підготовки тез доповіді застосовувались такі методи, як індукції; дедукції; синтезу та SWOT-аналізу з метою

узагальнення авторських поглядів щодо розвитку кооперативного страхування, використовуючи сучасну систему страхового захисту.

Виклад основного матеріалу Еволюція становлення страхових відносин у суспільстві свідчить, що першою організаційно-правовою формою діяльності страховиків були товариства взаємного страхування (страхові кооперативи). Перше страхове товариство засноване ще у XII ст. в Ісландії. Заможні селяни об'єднувалися у спілки для взаємного захисту від втрат на випадок вогню або загибелі худоби. У разі настання страхового випадку частину збитків відшкодовували у грошовій формі, частину – матеріалами чи працею [5, с. 41].

В Україні кооперативне страхування набуло особливого поширення серед землевласників. Завданням таких кооперативів було відшкодування збитків, завданих вогнем та іншими небезпечними явищами землевласникам Київської, Подільської та Волинської губерній. З 1921 р. кооперативним організаціям було дозволено здійснювати страхування власного майна від стихійних лих з правом самостійного встановлення форм, видів страхування та розмірів страхових ставок. Всеукраїнська страхова кооперативна організація «Укркоострах», заснована у 1919 р., проводила діяльність щодо страхування об'єктів сільськогосподарської, промислової, житлово-будівельної та інших видів кооперативної діяльності. У 1931 р. страхові кооперативи як організаційна форма була ліквідована, а вся страхова діяльність монополізована Гострахом СРСР. Відродження кооперативного страхування пов'язано з прийняттям у 1988 р. Закону СРСР «Про кооперацію». Відповідно до даного Закону, кооперативам та їх Союзам було дозволено створювати кооперативні страхові установи, визначати умови, порядок та види страхування [6, с. 13].

Формування та функціонування ринку аграрного страхування на кооперативних засадах є велінням часу, що продиктовано теорію та практикою багатьох кран світу. Так, у Західній Європі функціонує понад 2 тис. товариств взаємного страхування (з 7 тис. ліцензованих страховиків), які, по своїй суті, є кооперативними організаціями [1]. Серед країн Західної Європи (33,9 % світового ринку страхування) найбільший сегмент ринку взаємного страхування формують Австрія, Фінляндія, Німеччина, Нідерланди, Великобританія, Швеція.

У Японії (більше 25 % світового ринку страхування) товариства взаємного страхування становлять 89,4 % ринку страхування життя і 5,1 % ринку загальних видів страхування [1]. На територіях Північної Америки також активно розвивається система кооперативного страхування. Так, у США (37,9 % світового ринку страхування)

товариства взаємного страхування покривають 57,6 % ринку страхування життя і 27 % ринку загального страхування. Майже така сама питома вага товариств взаємного страхування на ринку страхових послуг Канади. Наведені статистичні дані засвідчують, що у структурі світового ринку страхування зазначені організаційні форми страхових правовідносин займають вагоме місце (табл. 1). Це пов'язано із солідарною відповідальністю учасників страхового процесу, прозорістю руху грошових потоків та спільністю фінансово-економічних інтересів всіх суб'єктів страхування.

Таблиця 1

Частка страхового ринку, яка покривається товариствами взаємного страхування та страховими кооперативами у різних країнах світу станом на 01.01.2013 р.

Країни	Частка страхового ринку, яка покривається товариствами взаємного страхування та страховими кооперативами, %	
	Страхування життя (Life-assurance)	Загальні види страхування (Non-life або General-insurance)
Австрія	65	20
Великобританія	10	12
Греція	15	20
Данія	20	10
Канада	61	28
Нідерланди	50	50
Німеччина	80	-
США	54,6	27
Фінляндія	83	50
Франція	12	10
Чеська Республіка	10	10
Швеція	10	50
Японія	91	5,1

Джерело: за даними Асоціації товариств взаємного страхування та страхових кооперативів Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.amice-eu.org>.

Специфіка діяльності страхових кооперативів полягає у тому, що це особлива форма організації страхового фонду на основі централізованих коштів за допомогою пайової участі його членів. Учасники товариств взаємного страхування одночасно виступають як страховиками, так і страхувальниками.

Завдання товариств взаємного страхування полягає у наданні членам-пайовикам об'єднання найбільш якісних послуг зі страхування за прийнятну ціну. Перевищення доходів над витратами товариства йде, насамперед, на поповнення резервного фонду. Надлишки, накопичені за звітний період діяльності товариства (як правило, протягом року), за рішенням загальних зборів, можуть використовуватись на поповнення страхових резервів та на відшкодування збитків. Розподіл суми чистого доходу серед членів товариства взаємного страхування здійснюється пропорційно до їх вкладів у той чи інший фонд (тобто проводяться кооперативні виплати). Солідарна відповідальність членів товариства обмежується межами їхньої страхової суми [2].

Діяльність страхових кооперативів має здійснюватись на підставі певних принципів, основними з яких є:

- забезпечення найвищого рівня страхового захисту аграріїв;
- страхові послуги мають бути максимально наближені до потреб тих, хто їх потребує;
- оперативність роботи та прозорість формування й використання страхового фонду кооперативного об'єднання;
- оптимізація структури доходів і витрат учасників страхових кооперативів.

В основі реалізації вищезазначених принципів діяльності страхових кооперативів закладено правову, організаційну та фінансово-економічну узгодженість суб'єктів та об'єктів залучених до страхового процесу. Для більш глибокого розуміння специфіки діяльності страхових кооперативів вважаємо за доцільно побудувати матрицю SWOT - аналізу з метою висвітлення існуючих переваг, певних недоліків, існуючих можливостей та потенційних ризиків (рис. 1).

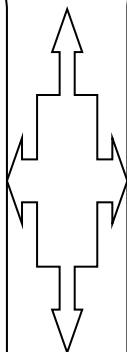
В Україні здійснюються лише перші кроки щодо повноцінного функціонування ринку кооперативного страхування. На законодавчому рівні дане питання регулюється ст. 14 Закону України «Про страхування» [3]. Проте існує нагальна потреба в удосконаленні організаційно-правових та інституціональних засад функціонування товариств некомерційного типу. Важливо створити сприятливе інформаційне, інфраструктурне та комунікативне середовище щодо розвитку ринку аграрного страхування, у т. ч. і на кооперативних засадах. Необхідно чітко регламентувати порядок надання страхового захисту зацікавленим особам, визначати права та обов'язки суб'єктів страхового процесу та умови забезпечення платоспроможності й ліквідності страховиків, сприяти розвитку сучасної інфраструктури страхового ринку.

МОЖЛИВОСТІ:

- надання страхового захисту страхувальникам у вигляді покриття практично всіх можливих ризиків;
- уникнення негативів, пов'язаних з діями недобросовісних страховиків;
- максимальне залучення аграріїв до страхування сільськогосподарських ризиків.

ПЕРЕВАГИ:

- отримання страхових послуг на рівні собівартості;
- встановлення найбільш прийнятних умов та форм здійснення страхування ;
- встановлення взаємовигідних та партнерських зв'язків з міжнародними кооперативними організаціями.

НЕДОЛІКИ:

- недостатній рівень сформованості страхових резервів страхових компаній;
- недостатній рівень культури споживання страхових послуг;
- відсутність достатнього правового забезпечення щодо розвитку кооперативних страхових компаній в Україні

РИЗИКИ:

- втрата платоспроможності із-за виплат страхових відшкодувань по факту настання страхових подій;
- висока конкуренція на ринку страхових послуг;
- відсутність належного інфраструктурного забезпечення для розвитку кооперативного страхування.

Рис. 1. Матриця SWOT – аналізу страхових кооперативів в аграрній сфері

Висновки. За результатами проведеного дослідження, визначення потенційних можливостей розвитку кооперативного страхування в аграрній сфері можна констатувати про таке:

1. Страхування за сучасних умов господарювання розглядається як невід'ємний елемент інфраструктурного забезпечення аграрного середовища. Наявність надійного страхового захисту у виробників

сільськогосподарської продукції – це основа для забезпечення їх економічної безпеки, достатнього рівня платоспроможності та впевненості у майбутньому. Задоволення наявного страхового інтересу на послуги аграрного страхування створює додаткові аргументи щодо залучення інвестицій у процес виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції.

2. Різноманітність організаційних форм ведення страхової діяльності надає широкі можливості страховикам у їх виборі та формуванні відповідного спектру страхових послуг аграріям. З огляду на специфічність та високу ризикогенність даної галузі виробництва постає завдання у виборі оптимальної форми взаємодії між суб'єктами та об'єктами страхування. У цьому контексті актуальними є питання активізації некомерційної складової у взаємовідносинах ринку аграрного страхування.

3. Страхові кооперативи – це особлива форма організації страхових відносин, метою яких є не лише капіталізація страхових доходів як основи страхового бізнесу, а насамперед формування відповідного страхового фонду, здатного відшкодувати збитки аграріям при настанні страхових подій. У Законі України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» [4] необхідно внести зміни, які передбачали б можливість надання дотацій на фінансування частки страхових платежів аграріїв, які є членами страхових кооперативів. Лише при максимальному врахуванні економічних інтересів та можливостей селян створюються нові якісні передумови для розвитку сучасної моделі ринку аграрного страхування.

Список використаних джерел

1. Асоціація товариств взаємного страхування та страхових кооперативів Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.amice-eu.org>.
2. Общество взаимного страхования // Википедия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki>.
3. Про страхування [Електронний ресурс]: закон України від 7 берез. 1996 р. № 85/96-ВР. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
4. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою [Електронний ресурс]: закон України від 9 лют. 2012 р. № 4391-VI. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
5. Реверчук С. К. Історія страхування: підручник / С. К. Реверчук, Т. В. Сива, С. І. Кубів, О. Д. Вовчак. – К.: «Знання», 2005. – 213 с.

6. Филонюк А. Ф. Страховая индустрия Украины: стратегия развития: монография / А. Ф. Филонюк, А. Н. Залетов. – К.: Международная агенция «Бизон», 2008. – 448 с.